

УДК 070.48(477.83-25):[070.15:327.39=161.1]"191"

УТВЕРДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЇ «ТРИЕДИНСТВА РУСИ» У ГАЗЕТИ «ГАЛИЧАНИНЬ» (ПОЧ. ХХ СТ.)

Тетяна Слотюк (Бурдега)

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна
e-mail: burdeha@ukr.net*

Проаналізовано основні ідейно-концептуальні засади функціонування газети «Галичанинь» на початку ХХ ст. Зокрема, досліджено утвердження концепції «триединства Руси», розкриття «українського питання» і «слов'янської ідеї» у газеті, вивчено вплив цих концепцій на життя тогочасного суспільства, на становлення української преси.

Ключові слова: москвофільська преса, «Галичанинь», «триединство Руси», слов'янська ідея, українське питання.

На зламі ХІХ–ХХ ст. в українській політичній і публіцистичній думці щораз наполегливіше вказується на необхідність формування народу як нації, постає переконання про те, що саме нація-державна, а не «людство» загалом може забезпечити всі потреби (духовні, матеріальні) народу. І. Франко не випадково висловився про москвофільський рух як про секту: «Таке москвофільство більше подібне на секту, ніж на політичну партію. Наша москвофільська партія заграє з Росією, якої, як правило, не знає, з національною єдністю, з великим російським народом, про яке не має поняття, з російською мовою, літератури на якій не читає» [7, с. 261–262]. Якщо українська преса була трибуною народу, який становився нацією, якщо вона захищала його інтереси і висловлювала головний історичний імператив – прагнення до незалежності, пропагувала ідею цієї незалежності, то преса москвофільського руху вважала «галицко-руських» тільки плем'ям, віткою, частиною іншого народу, тобто денационалізувала свою аудиторію, вона спілкувалася малозрозумілою для народу мовою, вона спотворювала минуле цього «племені» і заперечувала не тільки його самобутні традиційні цінності, але й загалом майбутнє. Проте лідери москвофільського руху уже наприкінці ХІХ ст. також розуміли, що вплив на маси, організація мас, розвиток системи суспільних організацій не можливі без організації відповідної структури періодичних видань.

Головна роль в реалізації соціальнокомунікаційної й політичної стратегії москвофільського руху початку ХХ ст. належала газеті «Галичанинь». Аналіз її публікацій дає змогу виокремити кілька основних дискурсів, ідейно-змістових, проблемних напрямків у діяльності газети.

Через неоднозначність своєї політичної позиції (запевнення Відня у вірності Габсбургам і водночас ідеалізації Росії, проголошення гасла національно-культурної єдності з Росією), послуговування російськими імперськими міфологемами й ідеологемами, а найголовніше через старанно приховувану мету функціонування, яка полягала у служінні інтересам Росії, в реалізації її стратегічних

планів, «Галичанинъ» не міг давати об'єктивної, істинної, повної, достовірної картини буття. А крім цього, публікації «Галичанина» були реакцією на ті проблеми і невдачі, які переслідували москвофільський рух ще від початку 90-х рр. XIX ст. («нова ера», утворення новітніх українських політичних партій, неухильне зміцнення українського руху). Ще один чинник, який формував змістово-тематичну модель «Галичанина» – це те, що москвофільський рух, позиціонуючи себе як прихильника національно-культурного єднання з «русским народом», мало цікавився проблемами соціальними, а лише тими, які мали явний політичний підтекст. «Галичанинъ» основну увагу звертав на політичне життя, відповідно, на його головних фігурантів. Ось чому є підстави говорити про наявність таких дискурсів, як український (радше, антиукраїнський), польський, «русский», а з часу російської революції і єврейський (радше, антисемітський, хоча антисемітські настрої газети були помітні й раніше). Висловлена теза не є запереченням наявності на сторінках «Галичанина» публікацій на міжнародні теми чи на теми внутрішнього життя.

«Русско-народную партию» було засновано на з'їзді мужів довіри 27 січня (7 лютого) 1900 р. В «Отзыве» керівництво «Русской рады» не приховувало свого розчарування з приводу утворення (наприкінці 1899 р.) Народно-демократичної партії, оскільки це остаточно і суттєво звужувало соціальну базу москвофільського руху і знецінювало його як політичну силу. У зв'язку із цим, з'їзд ще раз повторив основні принципи, що їх сповідували москвофіли, а це: національна і культурна єдність всього «русского народа»; необхідність для «русского населения» Австро-Угорщини розвиватися, не пориваючи зв'язків із традиційними основами «русского народа»; захист «русского населения» від його *національних противників*, від вбивчого для «русской народности» соціалізму; беручи до уваги приналежність «русского населения» Галичини до малоросійського племені «русского народа», з'їзд все ж визнає природну необхідність навчати це населення його «галицко-русским наречием», але не відмовляючись від «общерусского языка» и «общерусской литературы», які є національним і культурним відображенням і виразом всього «русского народа»; у сфері економіки і політики партія обіцяла домагатися повного рівноправства і вимагати реформи конституції на основі принципу автономії; партія зафіксувала в цьому документі і вимогу про прийняття закону про мову і зміну шкільних планів згідно з потребами «русского народа», а також справедливого розподілу державних і крайових податків між окремим станами [6, с. 9]. Перевага політичної проблематики над соціальною, економічною, як бачимо, очевидна. Провідні лідери і публіцисти москвофільського руху критикували народовців (на з'їзді виступали з доповідями І. Добрянський і О. Мончаловський). Останній зазначав, що із зникненням партії народовців (він мав на увазі народовецький рух до часу виникнення українських політичних партій) починається у Червоній Русі період політичного українофільства [6]. Думка слушна, а з іншого боку – поява політичного українофільства була пов'язана зі зростанням національної самосвідомості народу, що було зовсім не на руку москвофілам.

Москвофільські публіцисти не могли зрозуміти закономірності появи цього політичного українофільства. Прив'язані догматичною вірою в непорушність своїх ідейно-теоретичних постулатів до «русской идеи», вони не могли вийти за

її межі. З виникненням політично структурованої української спільноти, а що більше з появою ідеї української державності і самостійності, москвофіли (а саме найбільш ортодоксальні і послідовні прихильники «русской идеи») позиціонують себе як політична сила, що ставиться до всього, що є українським, безкомпромісно. Це помітно в «Галичанине» в 1900 р. Низка публікацій присвячена критиці націонал-демократичної партії.

Критично, навіть вороже, сприйняла москвофільська преса появу брошури М. Міхновського «Самостійна Україна». Автор передової статті «Признаки отрезвления» зазначає, що мета галицьких українофілів – створити самостійну державу Русь-Україну без хлопа і пана, «до того абсурдна, що на ню можна поглядати лиш як на патологическое явление... Та мысль и те цели – плод болезненного воображения и большого мозга – вошла даже в программу «национально-демократической партии», а «дикость этой мысли и той цели начинает вызывать реакцию даже в самых украинофильских кружках» [3]. Таку ж оцінку й аргументацію ідеї української самостійності знаходимо і у статті «Самостійное безголове» [3].

Промовистою була поява на сторінках газети публікації професора Київського університету Т. Флоринського «О усвоению малорусскому языку роли органа науки и высший образованности» (1899 р. він написав гостру антиукраїнську статтю «Малорусский язык и «украинско-русский сепаратизм», що була опублікована в київських «Университетских известиях»). Зрозуміло, що відомого українофоба цікавили не філологічні проблеми, а політичні. Працю Т. Флоринського «Галичанин» друкував 1900 р. упродовж 38 чисел. Вона належала до тих публікацій, що зумовлювали ідейно-ідеологічний характер, політичне обличчя газети. Аналогічні функції виконувала і дещо менша за обсягом стаття А. Будиловича (ректор Юрїївського університету) «О литературномъ языкѣ въ юго-западной Руси» (ч. 253–261). Такою ж антиукраїнською була стаття «Гр. Голуховичъ и Галицкая Русь», яку «Галичанин» друкував упродовж 49 чисел (січень-березень 1901 р.). Публікація ще раз повторювала всі основні концепції, ідеї, міфи, якими оперували москвофіли.

Не менш жорсткою була позиція «Галичанина» і в польському дискурсі. Як не дивно, але цих публікацій було в кілька разів більше, ніж на українську тему. Польський дискурс почався іронічною за тональністю статтею «Январское «повстанье» во Львове» (ч. 8 за 1900 р.), головна ідея якої полягає в тому, що Галичина і Львів – «исконно русская земля». Згодом впродовж року з'явилася низка концептуально близьких за змістом публікацій. Винятком була лише стаття «Апологетъ шляхты (К 30-летию писательской деятельности Генриха Сенкевича)» (ч. 227), яку можна зрозуміти, якщо зважити на антиукраїнський характер творчості відомого польського письменника. Мотивація антипольської риторики «Галичанина» стане зрозумілою згодом, з наближенням і проведенням Слов'янського з'їзду в Празі (1908).

«Галичанин» уникав гострого формулювання соціальних вимог і проблем. Для порівняння – впродовж 1900 р. в «Галичанине» була надрукована лише одна публікація про парцеляцію землі (ч. 11) і дві – про райфайзенські каси (ч. 58, 152). Про політичну обережність москвофілів свідчило і ставлення до «сецесії»

українських студентів (1901), хоча студенти-москвофіли були солідарні з іншими студентами-українцями. Коли ж 1902 р. в Галичині вибухнув великий селянський страйк, то його підтримали всі українські партії. Було створено навіть спеціальний фонд для підтримки страйків. Страйки охопили 50 сіл у 26 повітах і приблизно 200 тис. осіб. Це були перші в Європі масові селянські страйки. Землевласники змушені були піти на поступки, хоча й було заарештовано понад 4 тис. селян, а багатьох і ув'язнено [2, с. 2744]. Після «сецесії», яка мала широкий міжнародний резонанс, цей страйк також привернув увагу Європи до українського питання, зокрема до малоземелля селянських мас у Східній Галичині, що були в основному українськими. Натомість «Галичанин» опублікував відозву «Русской рады» «Къ русскому населѣнію Галичины», в якій москвофіли оприлюднили своє негативне ставлення до страйку (ч. 125 за 1902 р.). Зокрема, саме на цей період, наприклад, припадає ініціатива москвофільського студентського товариства «Друг», суть якої полягала у пропозиції впроваджувати «общерусский язык» як символ єдності Галичини, Галицької Русі з рештою Русі аж до Камчатки. З приводу цієї події І. Франко висловився у статті «Щирість тону і щирість переконань».

Головним і визначальним для «Галичанина» було утвердження «русской идеи», позиціонування себе як прихильника ідей «єдинства всего русского народа» (щоправда, у москвофільському русі єдності щодо ідентифікації себе з «русскими» не було, але на сторінках газети суперечності між консервативним і радикальнішим молодшим крилом на початку століття не було помітно). «Русский» дискурс «Галичанина» – це не лише утвердження ідеї «триєднання русского народа», але й творення міфу про Росію, а також поверхове, вибіркове і упереджене висвітлення подій в Росії.

«Галичанин» як провідний орган москвофільського руху великі надії покладав на російсько-японську війну: перемога над «азіатською» Японією мала в черговий раз засвідчити силу «русского оружия», велич «русского духу», потугу велетенської імперії, а відтак і зміцнити авторитет галицьких москвофілів, які безупинно створювали з Росії міф як про «землю обіцяну». Практично в кожному числі були кореспонденції з далекосхідного фронту воєнних дій, «Галичанин» звертав увагу й на міжнародний аспект цієї війни.

Міф про велику Росію розвіювався не лише у зв'язку з поразкою в російсько-японській війні. Починаючи із січня 1905 р. рубрика «Волнения в России» з'являється в кожному числі «Галичанина». Редакція газети, москвофільські публіцисти не розуміли ні найменшою мірою того, що відбувається в Росії. У ч. 15 за 1905 р. в газеті не без задоволення зазначалося: «Въ самой России страйки гаснуть, якъ гаснетъ вспыхнувшая солома». У наступному числі автор, що підписувався псевдонімом «Свой», у «Письме из Петербурга» повідомляв: «В Петербургѣ и в многихъ другихъ местахъ Россіи произошел какой-то революционный экономически-политический Hexentanz (відьомський танок. – Т. С.(Б.)). Ни патриотизма, ни малейшего национального самолюбия нет у его виновниковъ даже ввиду того, что ихъ величайшая имперія может превратиться во всемірное посмѣшище» [1]. Автор вказав на винних в тому, що відбувається – «жиды и другия враждебные инородцы...» [1]. На думку автора, тих, хто бунтує, фінансують

японо-англійці і «жидова», а «русские интернационалы ничем не брезгают в достижении своей цели, хотя бы даже и при помощи жидовского всемирного капитала, японских йень и английских стерлингов» [1].

Тоді, як у Росії представники різних партій, класів, станів, груп роздумували над сучасним і майбутнім Росії і (цілком закономірно) доходили протилежних висновків, у політичній і публіцистичній думці галицьких москвофілів помітний своєрідний «російський синдром» (аналогічний тому, що наявний і в «чорносо-тенців») – цілісне поєднання низки таких ознак, що свідчили про хворобливе сприйняття Росії. Для москвофілів крах імперії, крах Росії був рівноцінним ідейному і політичному краху їхнього руху. Це було джерелом загостреного ставлення до «українського питання», до проблеми іногородців, це зумовлювало антисемітизм «Галичанина».

На 1906 р. випав 25-річний ювілей «Галичанина». Автор статті «Къ 25-летию «Галичанина» (ч. 12 за 1906 р.), який підписувався псевдонімом «Николаевичъ», відзначив, що газета своє завдання виконала добре. Він захищав думку, що видання не може бути приватним підприємством, розрахованим на прибуток. Москвофільська преса, «Галичанинъ» зокрема, не відображала об'єктивно і адекватно проблеми суспільного життя, не подавала панорами цього життя, не розуміла і не відображала змін, що відбувалися і в Австро-Угорщині, і в Росії, не бачила загальних історичних тенденцій, а найголовніше – на підставі публікацій «Галичанина» важко зробити висновок про ту глибоку кризу, в якій вже тривалий час перебувала «Русско-народная партия». Вибори до парламенту (1907) засвідчили, що москвофіли щораз більше втрачають підтримку серед українців Галичини (обрано 22 депутати від українського національного табору і лише 5 від москвофільського).

Упродовж 1906–1907 рр. «Галичанинъ» менше писав про Росію, частота появи рубрики «Изъ Россіи» і обсяг публікацій про події в Росії не такі значні, як раніше, проте «Галичанинъ» не без задоволення повідомляв про розпуск II Державної Думи. У зв'язку з розпуском Думи газета зазначала, що та лише збуджувала і тероризувала маси, штовхаючи їх до відкритої революції. Проте антисемітський аспект і напрям російського дискурсу залишався незмінним. Основні тези цих публікацій – євреї відповідальні за революцію в Росії; це не «русская революція»; «єврейське питання» виникає через присутність євреїв; євреї самі винні у погромах; євреї допомагають і «українським сепаратистам». Антисемітизм «Русско-народной партии» проявився і у ставленні до галицьких євреїв.

Антисемітизм як побутове явище, як державна політика – усе це було чужим для галицького суспільства (на відміну від Росії), ось чому і цей дискурс сприяв негативному ставленню до москвофільського руху з боку громадськості.

Незмінною для «Галичанина» була і критика польської політики в Галичині, що поєднувалася з «польським питанням» у Росії. Інтенсивність польської критики 1905–1906 рр. була зумовлена і активністю поляків у російській революції, до чого «Галичанинъ» ставився вкрай негативно, і бажанням створити собі критикою поляків образ захисника національних інтересів серед українського населення в Галичині. «Польська тема» (тобто критика, негативне ставлення до польського питання) практично зникає 1907 р., коли негласно відбувалися переговори з приводу майбутнього слов'янського з'їзду.

Інші важливі теми – критика закону про свободи (він справді дискримінував українців, але був вигідний полякам) і виборча кампанія. Періодично з'являються публікації про діяльність центральних і місцевих московфільських організацій. Як і раніше, на сторінках «Галичанина» відсутні публікації, які свідчили б про увагу «Русско-народной партии» до соціальної й економічної проблематики. З нагоди ювілею «процесу Ольги Грабар» газета писала про головну помилку партії – про те, що вона мало займалася народними масами, мало працювала для їх розумового, політичного, соціального і матеріального піднесення, але того ж року на її сторінках з'явилася лише одна публікація, яка мала більш-менш практичне значення. Йдеться про публікацію оглядового характеру «Райфайзенские касы в Галичине».

Зрештою, про політичне і моральне обличчя «Русско-народной партии» свідчить те, що вона солідаризувалася із «Русским собранием», з'їзд якого (1906 р. в Санкт-Петербурзі) галицькі московфіли вітали, а «Русское собрание» ухвалило визнати дружніми й об'єднуватися з тими організаціями, в яких нема євреїв; з'їзд заявив про цілісність і неподільність Росії і наполягав на тому, щоб російське населення (власне, етнічні «русские») окраїн мали своїх особливих представників у Думі; з'їзд окремо закликав розглянути земельне, робітниче і єврейське питання. «Галичанин» і далі солідаризувався із «Почаевським листком», виданням, яке відверто пропагувало шовіністські «чорносотенські» ідеї.

Після програних виборів до парламенту на сторінках «Галичанина» майже зникає рубрика «Изъ Россіи», зменшилася кількість антипольських виступів, зате ще агресивнішим і безкомпромісним став антиукраїнський дискурс. Уже на початку року «Галичанин» у редакційній статті «Якъ выйти изъ хаоса?» заявляв: «Мы не можемъ рассчитывать ни на какие компромисы и солидарность с партиями разрушения» (тобто з українськими. – Т. С. (Б.)) [8]. Антиукраїнська спрямованість публікацій «Галичанина» поєднувалася із щораз агресивнішою і відвертішою пропагандою думки про те, що в Галичині живе «русский» народ, що це – «искони русские земли».

Газета почала впроваджувати широко задуману пропагандистську кампанію, метою якої було визнання «общерусского языка» в Австро-Угорщині літературною мовою «русского населения» Галичини. Доречно зауважити, що московфіли свідомо не уточнювали, про що йдеться – про використання мови галицьких українців, яких вони вважали «малорусской веткой русского народа», чи про «русский язык», але в розумінні «общерусского литературного языка». Сенс пропагандистської кампанії став зрозумілим, коли Д. Марков (один із п'яти московфільських послів) спробував виступити в парламенті російською мовою (червень 1907 р.). «Галичанин» назвав цей день історичним для Карпатської Русі.

Газета водночас захищає «язичіє» (відозва політичного товариства «Русская Рада» під назвою «Къ галицко-русскому народу»), проте наступні публікації однозначно вказують, що виступ Д. Маркова «общерусским языком» – це початок боротьби за права «русского языка» в Австро-Угорщині. Із цього приводу «Галичанин» робить огляд вигідних публікацій зарубіжної преси («Eine ruisische Rede» («Російська промова». – Т. С. (Б.)) у ч. 144), закликає збирати підписи на підтримку Д. Маркова.

У статті «Сущность, задача и цели русско-народной партии» автор категорично заявляє: «Политическая программа нашей партии: стоять твердо и неуклонно за национальное единство *всѣх* русских племенъ. На счетъ этого вопроса *нѣтъ* никакихъ компромисов» [5]. Поміrkовані москвофіли (посли о. Давидяк, Король, Курилович, зрештою, і редактор «Галичанина» О. Марков) не підтримували радикалізму молодих партійних колег (Маркова, Глібовицького, Дудикевича), який полягав у явно некоректному ототожненні галицьких русинів з «русскими». Проте з'їзд мужів довіри «Русско-народной партии» закликав їх вийти із українського посольського клубу або відмовитися від мандатів.

Агресивна пропагандистська кампанія за права «общерусского языка» логічно поєднувалася з цілеспрямованим і багатоаспектним антиукраїнським дискурсом. Треба зауважити, що в цьому плані не все було однозначно. Скажімо, «Галичанинъ» підтримував протести українських студентів університету проти утисків української мови, хоча й називав це «українськими» демонстраціями, підкреслюючи своє іронічне ставлення до означення «український», а не до конкретної проблеми. Виступала газета і проти арешту українських студентів, підтримувала їх, коли вони оголосили голодування, надрукувала протест українських професорів університету проти порушення прав українців у мовній політиці сенату Львівського університету. Проте загальна тенденція у ставленні до всього, що було українським, щораз більше ставала безкомпромісною і агресивною. Важливо з'ясувати причини такої зміни у ставленні до українського національного табору, адже в середовищі москвофілів завжди були поміrkовані діячі, які вважали за потрібне співпрацювати з народовцями, потім з українськими партіями і в культурній, і в соціальній сфері (особливо в кооперативному русі), вважали їх, радше, опонентами, які помиляються, але не запеклими ворогами. Власне, з початком 1907 р., особливо після поразки на виборах до парламенту, молоді представники «Русско-народной партии» починають формувати негативний образ «українця», «мазепинця», «українського сепаратиста», «українофільського шовініста», який вороже ставиться до «русского народа» і «русской национальной идеи».

Безкомпромісність молодшого покоління москвофілів у запереченні української ідеї (якщо в цьому понятті узагальнити весь його складний зміст) і таке ж безкомпромісне служіння «русской идеи» (також багатогранній) незалежно від того, чи це було служіння ідейне, щире чи замовне, куплене і корисливе, узгоджувалися із зовнішньополітичною стратегією Росії на південно-західному напрямку. Слов'янський з'їзд, який відбувся у Празі в липні 1908 р., чітко засвідчив прагнення Росії реанімувати і використати слов'янську ідею в її новітній формі неославізму. Щоправда, російський делегат заявив під час відкриття з'їзду, що девізом слов'янських народів повинні бути свобода, рівність і братерство. Р. Дмовський (лідер «всехполяків», депутат російської Думи) зазначив у своєму виступі, що поляки усвідомлюють важливість польського питання і будуть підтримувати кожну спробу зближення слов'янських народів. Р. Дмовський висловив сподівання, що російсько-польські взаємини пом'якшаться і можна очікувати успішного вирішення цього питання.

План російських кіл (в усякому разі націоналістичних) був такий: у Галичині поляки підтримують москвофілів, натомість в Росії полякам також ідуть на

певні поступки. Проте на з'їзді не було представників від Галичини – ні українців, ні поляків. У «Заяві» Народного комітету УНДП було зазначено, що ніхто не має права виступати від імені української нації.

З'їзд не досягнув жодної з цілей – не було продемонстровано слов'янської солідарності, не було досягнуто примирення поляків і офіційної Росії. «Галичанин» намагався відігравати активну роль у популяризації ідей і цілей з'їзду. Відразу на його сторінках з'являється рубрика «Письма из Праги», газета емоційно описує приїзд до Галичини російських зарубіжних гостей (В. Бобринського і його соратників), що поверталися із з'їзду. Галицькі москвофіли, які сподівалися, що в результаті слов'янського з'їзду їхнє суспільно-політичне становище в Галичині буде набагато комфортнішим, були явно розчаровані. Вони вважали, що російська делегація на з'їзді повинна була обстоювати категоричнішу позицію, а так «вся тяжесть защиты русских национальных интересов на пражском съезде ложилась на делегатов из Червонной Руси». Промовистою була й інша публікація – «Дисонанс въ польско-русских примирении» (ч. 159 за 1908 р.) і водночас очевидно є відверта декларація бажання зміцнити свої позиції завдяки теоретично можливому польсько-російському примиренню. У контексті захисту ідей неославізму в газеті «Галичанин» варто розглядати і публікацію «Апостоль словянь одинъ среди поляковъ» (ч. 163 за 1908 р.), в якій йдеться про провокаційну брошуру Казимира Лади (псевдонім) «Великий момент», який захищав слов'янофільські ідеї. Брошура вийшла польською мовою, «Галичанин» підкреслює антисемітсько-християнський характер слов'янофільства автора брошури, який вважає, що лише на шляху високого посланництва треба йти через панславізм до «всечеловѣчности». Власне, ці ідеї вказують на російське (в політичному сенсі) походження автора. Д. Марков (він собі приписував заслуги організатора з'їзду) намагався переконати громадськість у тому, що на прапорі слов'янської ідеї вже не попередній девіз «православие, самодержавие, народность», а просто «братство, равенство, свобода и единение».

Вагомою, але не останньою в цьому неославістському дискурсі була публікація «Поведѣніе поляковъ и неослави́змъ», в якому «Галичанин» звинуватив поляків у відступі від духу неославізму (ч. 230 за 1905 р.), бо польські депутати Сейму підтримали кандидатуру українського, а не москвофільського посла на посаду члена крайового відділу. Цей факт ще раз засвідчив, що польський політиком хоча й не бажав зміцнення українського визвольного руху, але й не погоджувався з москвофілами як носіями «русской национальной идеи». Це мало продовження, бо далеко не всі галицькі москвофіли хотіли вважати цю вірність «единству русского народа» абсолютним сенсом свого духовного і політичного існування.

Так, москвофільський посол М. Король у виступі з приводу бюджету заявив у Сеймі, що він визнає лише культурну єдність «русского народа», але він малорос, русин і ніколи не був і не буде великоросом (і голосував за фінансування народних шкіл з «руською», тобто українською мовою). Промова М. Короля була запереченням тих засад «единства русского народа», тих спроб В. Дудикевича і Д. Маркова (як лідерів радикального крила москвофілів) ототожнення галицьких москвофілів з «русскими», а якщо відвертіше, то з «велико-

русским народом». Промова М. Короля викликала обурення в молодшого і радикальнішого покоління москвофілів. Цей факт реально свідчив про неоднорідність москвофільського руху, а ще більше про його кризу.

Основою соціальної бази москвофільського руху були селяни, саме вони створювали впродовж його існування позірність масовості, а також мали засвідчувати реальність, а не фантомність «галицько-руського народа». Москвофільське керівництво розуміло важливість різного типу видань для сільської аудиторії. Йдеться і про політичні видання для селян (як офіційні органи руху і партії, наприклад, «Русское слово» (1890–1915), «Голос народа» (1900–1915), і про популярно-просвітницькі видання («Наука»), і про фахові видання, які, власне, мали би відображати особливості, специфіку хліборобської професії, як основної в структурі українського суспільства Галичини означеного періоду.

1908 рік (особливо його останні місяці) був переломним в історії москвофільського руху. Його лідери продовжують нагнітати атмосферу з приводу можливої війни, знову повертається тема неославізму. «Галичанин» друкує звіт із засідання «Київського клубу російських націоналістів», на якому ухвалили заснувати «Карпато-руское общество» для порятунку «гибнущего русского народа» в Галичині. Проте все це було не що інше, як пропагандистська істерія. Симптоматичною була стаття «Вниманию нашего студенчества», автор якої вже відверто пише про війну в москвофільському русі, яку розпочала молодь проти старшого покоління москвофілів. Ця істерія супроводжувалася й організаційною роботою, спрямованою на реорганізацію «Русско-народной партии».

Не зник після розколу в пресі «сторорусинів» й антисемітський дискурс. Наявність таких публікацій свідчила не стільки про політичного ворога, скільки про ідейну спорідненість із російським націоналістичним рухом (варто зауважити, що на виборах до сейму і парламенту українські партії блокувалися із сіоністами).

Преса «старорусинів» не підтримала виборчої реформи до сейму, звинувачуючи українські партії у змові з владою. У перших виборах до сейму «Галичанин» заявив, що «Русско-народная партия» не братиме участі, але закликав виборців голосувати за тих депутатів, які «печалются о блага русского народа в Галичине».

«Галичанин» завершував свій шлях як орган антиукраїнський. Його публіцисти звернули увагу на виступ Д. Донцова на другому Всеукраїнському студентському з'їзді, в якому він висловив дві принципові ідеї, святотатські у системі москвофільських вартостей, небезпечні для москвофільського руху: ідея боротьби проти Росії (участь на боці Австрії у війні проти Росії); ідея не просто української незалежності чи державності, а відокремлення від Росії.

Одна з останніх передових статей «Галичанина» має назву «С народом, за народ и русскую идею» (ч. 137 за 1913 р.). Вона сприймалася не як політичний заповіт, а як визнання повної неспроможності «Русско-народной партии» як політичної сили. У ч. 142 (середина червня) за 1913 р. видавничий комітет «Галичанина» заявив про припинення видання через незалежні від нього причини: «Ныне самоотверженные выступления не обращают на себя внимания. Ныне побеждают ложь, клевета, лесть и обман... Консервативный «Галичанин» не мог при-

мениться к этим новым веяниям, не мог пойти с того рода духом времени, считая низостью прибегать к того рода приемам борьбы даже с более коварным противником. Поэтому падаем жертвой своей честности, своей преданности русскому народу» [4]. Причины краху, зрозуміло, полягали в іншому. «Галичанинъ» не мав достатньо передплатників, це й стало причиною фінансового банкрутства, його аудиторія, як і соціальна база москвофільського руху, була дуже обмеженою, мова, якою газета комунікувала, була не зрозумілою для пересічного галичанина, ідеї, які вона пропагувала, – чужі для їхніх читачів. Причини краху не треба вбачати в характері політичної боротьби, партійної полеміки чи в особливостях комунікаційного процесу. Це був крах москвофільської ідеології.

1. Без назви / [Без автора] // Галичанинъ. – 1905. – Ч. 16.
2. Енциклопедія Українознавства : в 11 т. / за голов. ред. проф., д-ра В. Кубійовича. – Львів, 1998. – Т. 7. – С. 2744.
3. Призраки отрезвления / [Без автора] // Галичанинъ. – 1900. – Ч. 126.
4. С народом, за народ и русскую идею / [Без автора] // Галичанинъ. – 1913. – Ч. 137.
5. Сущность, задача и цели русско-народной партии / [Без автора] // Галичанинъ. – 1907. – Ч. 145.
6. Съезд мужей доверия Русско-народной партии и ее организаций. – Львов: Издание политического общества «Русская Рада» во Львове, 1900. – 41 с.
7. Франко І. Дещо про польсько-українські відносини. Відповідь п. Т. Романовичу на статтю «Хатні справи українців» / Іван Франко // Збір. творів у 50 т. – К., 1986. – Т. 46. – Кн. 2. – С. 258–279.
8. Якъ выйти изъ хаоса? / [Без автора] // Галичанинъ. – 1907. – Ч. 4.

APPROVAL OF CONCEPTION «TRINITY OF RUSS» IN THE NEWSPAPER HALYCHANYN (BEG. 20th CENTURY)

Tetiana Slotiuk (Burdeha)

*Ivan Franko National University of L'viv
Gen. Chuprynky str., 49, L'viv, 79000, Ukraine
e-mail: burdeha@ukr.net*

The main ideological and conceptual principles of functioning of newspaper Halychanyn at the beginning of 20th century are analyzed in this article. In particular, the author investigated an approval of conception of «Trinity of Russ», «Ukrainian question», «Slavonic idea» etc., emphasized the influence of these conceptions on contemporary society and incipience of Ukrainian press.

Key words: Russophile press, Halychanyn, «trinity of Russ», Slavonic idea, Ukrainian question.

УТВЕРЖДЕНИЕ КОНЦЕПЦИИ «ТРИЕДИНСТВА РУСИ» В ГАЗЕТЕ «ГАЛИЧАНИНЪ» (НАЧ. XX В.)

Татьяна Слотюк (Бурдега)

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Генерала Чупрынки, 49, г. Львов, 79044, Украина
e-mail: burdeha@ukr.net*

Проанализированы главные идейно-концептуальные основы функционирования газеты «Галичанинъ» в начале XX века. В частности, исследуется утверждение концепции «триединства Руси» и раскрытие темы «славянской идеи» и «украинского вопроса» в газете, изучается влияние этих концепций на жизнь общества, на становление украинской печати.

Ключевые слова: москвофильская печать, «Галичанинъ», «триединство Руси», славянская идея, украинский вопрос.